

บทที่ 6 บทสรุป

ความต้องการของรัฐที่จำต้องจัดให้มีการศึกษากฎหมายตามแบบตะวันตกขึ้นในปี พ.ศ. 2440 นั้น เป็นผลมาจากแรงกดดันของประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยมที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในไทย และดินแดนข้างเคียง โดยมีประเทศอังกฤษ และฝรั่งเศสเป็นประเทศจักรวรรดินิยมสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมไทย อันรวมไปถึงการปรับปรุงโครงสร้างของอำนาจรัฐเพื่อการรักษา และสร้างความมั่นคงให้กับรัฐ--ด้วยในขณะเดียวกัน ความแตกต่างของสิ่งที่เป็นแนวความคิดหลักของสังคมระหว่างไทยกับตะวันตก เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชาวตะวันตกนำเอาสิ่งที่เป็นแนวความคิดที่ทรงอิทธิพลในสังคมของตนมาด้วย การเข้ามาของมิชชันนารีเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการปะทะกันระหว่างแนวความคิดทั้งสอง การเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแบบตะวันตกของเหล่ามิชชันนารีควบคู่ไปกับการเผยแพร่คำสอนทางคริสตศาสนาในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ไทยยังถูกรอบคลุมไปด้วยหลักความเชื่อทางศาสนาในลักษณะของการเป็นสังคมแบบศักดินา การเลือกรับเอาเฉพาะสิ่งที่เป็นเทคโนโลยีจากชาวตะวันตกของกลุ่มชนชั้นนำไทยได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของอำนาจทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นนำ ด้วยการยอมให้มีการว่าจ้างชาวตะวันตกให้มาฝึกไพร่พลในสังกัดของตน เช่นเดียวกับการฝึกทหารตามวิธีการของชาวตะวันตก อีกทั้งการรับเอาสิ่งที่เป็นวิทยาการของชาวตะวันตกมาเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพของกำลังพลในสังกัดของกลุ่มชนชั้นนำ โดยให้การศึกษาภาษาอังกฤษเป็นกุญแจสำคัญในการเรียนรู้วิทยาการต่างๆ เหล่านั้น เช่น การที่พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระอัจริยภาพด้วยการทรงแปลตำราปืนใหญ่ได้ เป็นต้น ทั้งนี้การพัฒนาประสิทธิภาพไพร่พลให้กลายเป็นกองทหารแบบตะวันตกของกลุ่มชนชั้นนำนี้ยังคงอยู่บนพื้นฐานของระบบคุณธรรมตามความเชื่อทางศาสนา ทั้งผ่านคำสอนทางศาสนา และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะพิธีกรรมที่มีผลต่อการกำหนดภาระหน้าที่ของผู้หน้าที่รับใช้พระมหากษัตริย์ ซึ่งการจัดให้มีพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาอันเป็นพิธีกรรมที่นอกจากจะเป็นการตอกย้ำให้ผู้หน้าที่รับสนองพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ ซึ่งรวมไปถึงกลุ่มขุนนาง และเชื้อพระวงศ์ได้ระลึกถึงความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์แล้ว การถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ยังเป็นการย้ำเตือนถึงหน้าที่ของผู้ดำรงสถานภาพเป็นชนชั้นนำว่าจะต้องมีภารกิจในอันที่จะเป็นการธำรงรักษาความมั่นคงในพระราชอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่ ดังนั้นกลุ่มชนชั้นนำ จึงจำต้องเร่งพัฒนาประสิทธิภาพของไพร่พลในสังกัดของตนให้แข็งแกร่งพอที่จะปกป้องคุ้มครองพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพดีพอ ฉะนั้นการยอมรับประสิทธิภาพทางการทหารจากการเผยแพร่ความรู้จากสิ่งพิมพ์ของมิชชันนารีถึงประสิทธิภาพทางการทหารของประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยมที่สามารถเอาชนะจีน และพม่า ซึ่งไทยเคยยอมรับอิทธิพลมาก่อน ทำให้กลุ่มชนชั้นนำ ทั้งผู้ที่เป็นขุนนาง และเชื้อพระวงศ์ยิ่งตระหนักถึงการพัฒนาประสิทธิภาพไพร่พลในความควบคุม

ของตนให้เป็นแบบตะวันตกมากขึ้นภายใต้การยอมรับของรัฐ ดังนั้นการแพร่เข้ามาของ วิทยาการแบบตะวันตกจึงมีผลต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม และการเมืองของไทย ซึ่งกลุ่มชนชั้นนำได้กลายมาเป็นกลุ่มอิทธิพลที่สามารถพัฒนาความแข็งแกร่งของกลุ่มตน จนสามารถก้าวขึ้นมาประจันกับอำนาจรัฐได้ในที่สุด โดยสิ่งนี้ก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไม่สามารถเข้าควบคุมความเป็นไปของกลุ่มชนชั้นนำเหล่านั้นได้อย่างแท้จริง

ปัจจัยอีกประการที่ส่งผลต่อการสร้างความแข็งแกร่งของกลุ่มชนชั้นนำคือความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมแบบเดิม จากเดิมที่การเกณฑ์แรงงานไพร่เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงอยู่ของโครงสร้างสังคมแบบศักดินา เมื่อเศรษฐกิจในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการขยายตัว ทำให้การจ้างงานเริ่มเข้ามามีบทบาท เป็นเหตุให้เกิดความห่างเหินระหว่างมลนายกับไพร่ในสังกัดที่มากขึ้น ซึ่งการลดระยะเวลาการใช้แรงงานบังคับเกณฑ์ของไพร่ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความห่างเหินดังกล่าวขึ้น ดังนั้นสิ่งที่จะสามารถเข้ามาตัดความสัมพันธ์แบบเก่าให้เกิดขึ้นมาณะเดียวกับที่ยังคงต้องการการจ้างงานไว้ เนื่องจากจะได้แรงงานที่มีความพอใจจะทำงานมากกว่า นอกจากนี้ผู้ที่เพิ่มมลนายยังมีความต้องการรับประโยชน์จากผู้ใต้อุปถัมภ์ทั้งแบบทางการ และไม่เป็นทางการเพิ่มมากขึ้น เพื่อทดแทนผลประโยชน์จากโครงสร้างทางสังคมแบบเดิมที่กำลังสูญเสียไป ฉะนั้นความแข็งแกร่งของมลนายที่เป็นชนชั้นนำที่เกิดจากการนำเอาเทคโนโลยีมาพัฒนาประสิทธิภาพของไพร่พลในสังกัดของตนอย่างได้ผล จึงสามารถใช้ความแข็งแกร่งนั้นในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนได้ดีกว่ากลุ่มอื่น นอกจากนี้ความแข็งแกร่งของกลุ่มยังสามารถดึงดูดผู้ที่ต้องการพึ่งพาผลประโยชน์ได้ในลักษณะของผู้รับการอุปถัมภ์แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นรูปแบบทางสังคมตามระบบอุปถัมภ์ใหม่ที่เกิดขึ้นมาในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มชนชั้นนำที่สามารถเชื่อมโยงผลประโยชน์ของกลุ่มตนกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ได้จากการเป็นพระญาติ เช่น กลุ่มชนนางตระกูลขุนนาง และกลุ่มของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น การรับเทคโนโลยีจากชาวตะวันตกของกลุ่มชนชั้นนำในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่สามารถสร้างความแข็งแกร่งของกลุ่มตน เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของพระราชบัลลังก์แห่งองค์พระมหากษัตริย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมา จึงหมายถึงการขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวย่อมต้องได้รับผลกระทบจากการดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ผู้เป็นทายาทในตระกูลขุนนาง โดยที่ตระกูลนี้ได้รับตำแหน่งทางราชการในระดับสูงสืบต่อกันมานาน รวมทั้งการคงพระยศของพระองค์เจ้ายอด้ยงยศ กรมหมื่นบวรวิชัยชาญผู้ทรงเป็นพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้เช่นเดียวกับพระราชบิดา³⁷⁵ (ซึ่งย่อมรวมไปถึงการสืบทอดไพร่พลในสังกัดด้วย) ทำให้กลุ่มชนชั้นนำเหล่านี้สามารถสร้างอำนาจต่อรอง

³⁷⁵ ปิยนาด บูณาค, "การเมืองระหว่างองค์กรของรัฐ: ศึกษาเฉพาะกรณีความขัดแย้งที่สำคัญระหว่างกระทรวงต่างๆ ในสมัยปฏิรูป (พ.ศ. 2435-2453)" (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 94

กับพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มากขึ้นกว่าที่เคยปรากฏมาก่อน

นอกจากนี้ความแตกต่างของแนวความคิดทางสังคมในเรื่องของการกำหนดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ระหว่างชาวตะวันตก และไทย ก็ยังเป็นผลให้ไทยจำต้องปรับโครงสร้าง--ทางสังคม และการเมือง เพื่อให้รับกับแนวความคิดที่เป็นวัตถุนิยมวิทยาศาสตร์ของชาวตะวันตก ด้วยเหตุที่แนวคิดวัตถุนิยมวิทยาศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีอยู่จริงภายใต้ขีดจำกัดของประสพสัมผัสของมนุษย์มากกว่าการสำนึกถึงการมีอยู่จริงของสรรพสิ่งโดยผ่านการรับรู้ทางจิตตัง เช่นที่ปรากฏในหลักคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งพุทธศาสนาได้แยกกาย และจิตของมนุษย์ให้ออกจากกัน ทั้ง ๆ ที่ตามแนวคิดของชาวตะวันตกได้เน้นถึงเสรีภาพโดยกำเนิดของมนุษย์ว่าควรมีอยู่อย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าบุคคลผู้นั้นเป็นใคร การให้ความสำคัญกับกลุ่มชนชั้นสูงว่าเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ของจิตที่สูงกว่าชนชั้นล่างของพุทธศาสนา จึงเป็นอุปสรรคขัดขวางการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในไทยของชาวตะวันตกที่ต้องการเข้ามาทำการค้าเสรีในดินแดนของไทย ดังนั้นชาวตะวันตกจากประเทศที่ทรงอิทธิพลทั้งทางการเมือง การทหาร และการเศรษฐกิจเช่น อังกฤษ และฝรั่งเศส จึงจำต้องเข้ามาทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับไทย เพื่อการสลายสิทธิอำนาจในการผูกขาดทางการค้าของกลุ่มชนชั้นสูง ซึ่งสนธิสัญญาไม่เสมอภาคอันมีสนธิสัญญาบาวริงที่ไทยทำกับอังกฤษเป็นต้นแบบได้อำนวยความสะดวกให้ชาวตะวันตกได้สามารถเข้าถึงผู้ทำการผลิตได้โดยตรง โดยเฉพาะประการสำคัญคือ การที่ชาวตะวันตกสามารถทำการลงทุนทางเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องผ่านรัฐ

การที่รัฐไม่สามารถควบคุมการค้า เน้นกิจกรรมของคนในรัฐได้อย่างสมบูรณ์ และเป็นรูปธรรม เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจำต้องทรงปรับปรุงโครงสร้างของอำนาจรัฐใหม่ เพื่อแก้ปัญหาที่เป็นจุดอ่อนของโครงสร้างสังคมแบบจารีตไทยที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อทางศาสนาในการควบคุมความเป็นไปของกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมอยู่ภายในรัฐ โดยความเชื่อทางศาสนาได้เข้ามามีส่วนในการกล่อมเกลาคคนในสังคมแบบจารีตให้อยู่ในระเบียบแบบแผนตามคำสอนที่ทางศาสนากำหนดไว้ ด้วยการกำหนดให้วัดเป็นสถานที่ที่ให้การศึกษาแก่เด็กทุกชนชั้น การยอมให้ขุนนางท้องถิ่นมีอิสระในระดับหนึ่งที่จะปกครองท้องถิ่น และสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ โดยปราศจากอำนาจที่เข้มงวดจากรัฐ จึงเป็นการยอมปล่อยให้ความเชื่อทางศาสนาที่ได้รับการกล่อมเกลามาตั้งแต่เด็กได้มีส่วนช่วยกำหนดพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าการเข้าควบคุมกิจกรรมของขุนนางนั้นๆ อย่างจริงจังจากรัฐ ดังนั้นชาวต่างชาติซึ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนไทยโดยเกือบจะสิ้นเชิงจึงอยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐมากกว่าผู้ที่เป็นคนไทย จากการที่ความเชื่อทางศาสนาในสังคมแบบจารีตไทยไม่สามารถควบคุม และจัดระเบียบกลุ่มชนชาวต่างชาติเหล่านั้นได้อย่างแท้จริง ทำให้ชาวต่างชาติสามารถกอบกู้ปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐได้อย่างค่อนข้างเป็นอิสระด้วยในขณะเดียวกัน เหตุนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระบรมราโชบายที่จะปฏิรูปโครงสร้างของระบบราชการ โดยเน้นให้มีการรวบพระราชอำนาจในการบังคับบัญชากิจการต่างๆ ของรัฐไว้ที่พระองค์เท่านั้น พร้อมกับทรงปฏิรูประบบ

งานให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น อันจะเป็นการดึงพระราชอำนาจเดิมที่กระจายอยู่
อยู่กับกลุ่มชนชั้นนำต่าง ๆ โดยเฉพาะกับกลุ่มขุนนางตระกูลขุนนาคน ให้มารวมอยู่ที่พระองค์
ภายใต้การกำกับดูแลของเหล่าเชื้อพระวงศ์ที่ทรงไว้วางพระราชฤทัยให้มาดำรงตำแหน่ง-
เสนาบดีประจำกระทรวงต่างๆ ที่ได้ทรงก่อตั้งขึ้น ฉะนั้นจากความสำเร็จทั้งในการปฏิรูป
กิจการทหาร และการปฏิรูปการจ้ดเก็บภาษีอากรของรัฐด้วยการก่อตั้งหรือรัฐภากรพัฒนขึ้น
จึงเป็นความสำเร็จของการสถาปนาระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นครั้งแรก
ภายใต้ระบอบเศรษฐกิจแบบพาณิชย์นิยม ซึ่งสามารถสร้างความมั่นคงของอำนาจรัฐได้อย่าง
แท้จริง

การปฏิรูประบบราชการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นความ-
ต้องการคงพระราชอำนาจดังในระบอบศักดินาไว้ภายใต้โครงสร้างของระบบราชการที่เป็น
แบบตะวันตก และเพื่อให้การปฏิรูประบบราชการให้เป็นแบบตะวันตกบังเกิดผลจริงจึงทำให้
พระองค์ต้องทรงว่าจ้างชาวต่างชาติผู้มีความเชี่ยวชาญให้เข้ามาเป็นที่ปรึกษาในราชการไทย
ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย และการเมืองมากกว่าด้านอื่น และจาก
การที่ไทยมีสัมพันธภาพที่ดีกับชาวอังกฤษ กอปรกับการที่ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่คนไทยรู้มาก
ที่สุด ดังนั้นทางราชการไทยจึงว่าจ้างชาวอังกฤษให้มาเป็นที่ปรึกษามากในระยะแรกๆ การ
ที่จักรวรรดินิยมอังกฤษได้เข้ามามีผลประโยชน์ในแผ่นดินไทยด้วย เช่น การลงทุนทำกิจการ
ป่าไม้ของบริษัททอมเบย์เบอร์มาทางภาคเหนือของไทย เป็นต้น จึงทำให้ที่ปรึกษาชาวอังกฤษ
เหล่านั้นถือโอกาสปกป้องผลประโยชน์ของชาติตน และยังผลให้หน่วยงานในความรับผิดชอบ
กลายเป็นเสมือนเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ของชาติตนไปด้วย ส่วนการแทรกแซง
ของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสนั้นมีความแตกต่างจากจักรวรรดินิยมอังกฤษ เนื่องจากฝรั่งเศสไม่
สามารถใช้อิทธิพลทางเศรษฐกิจเข้ากดดันทางการเมืองของไทยได้ดีเท่ากับอังกฤษ ซึ่งการ
ที่อังกฤษเข้ามาลงทุนทำการค้าในไทยมากเป็นอันดับหนึ่ง และการที่ไทยมีความต้องการสิน-
ค้าจากชาวตะวันตกเพื่อการปฏิรูปบ้านเมือง การดำเนินกิจการของบริษัทของชาวอังกฤษใน
ไทยจึงเป็นความต้องการของรัฐที่จำต้องพึ่งพาสินค้าจากบริษัทเหล่านี้ ฉะนั้นอังกฤษจึง
สามารถใช้ข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจเพื่อการกดดันทางการเมืองไทยได้ดีกว่าฝรั่งเศส---
การสร้าง ความกดดันทางทหารจึงเป็นวิธีการที่ฝรั่งเศสนำมาใช้ การยึดครองดินแดนต่าง ๆ
ที่สมควรอยู่ภายใต้อาณัติของไทยเพื่อการบีบบังคับให้ไทยยอมมอบดินแดนนั้นๆ ให้จึงเป็นกล-
วิธีที่สำคัญของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสในการแสวงหาผลประโยชน์จากไทย การที่ไทยได้ว่า-
จ้างชาวอังกฤษเข้ามาเป็นที่ปรึกษาในระบบราชการของไทย ผนวกกับการที่อังกฤษมีนโยบาย
ให้ไทยขยายอิทธิพลออกไปยังด้านตะวันออกเพื่อการต้านอำนาจของฝรั่งเศสที่กำลังแผ่อิทธิพล
มายังบริเวณนั้น ทำให้ฝรั่งเศสมีความต้องการเข้ามาคานอำนาจของอังกฤษในระบบราชการ
ไทยเช่นเดียวกับที่ไทยยอมให้ชาวอังกฤษเข้ามามีบทบาทมาแล้ว การที่ไทยมีความต้องการที่
ปรึกษาชาวต่างชาติเพื่อการพัฒนาระบบการยุติธรรมให้มีความทัดเทียมกับชาวตะวันตกนั้น
ทำให้ฝรั่งเศสถือโอกาสเข้าแทรกแซงด้วยการให้ไทยทำสนธิสัญญาในเชิงบีบบังคับให้ต้องว่า
จ้างนักกฎหมายชาวฝรั่งเศสให้เข้ามาใช้ในราชการไทย การรับนายยอร์ช ปาดูให้มาเป็นที่

ปรึกษากฎหมายคนแรกของไทย จึงเป็นการว่าจ้างที่ปรึกษาชาวต่างชาติที่เสนาบดีว่าการกระทรวงยุติธรรมคือ พระเจ้าลภยาเฮอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ไม่ทรงรับรู้อะไร และไม่ทรงยอมรับตำแหน่งประธานคณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) เนื่องจากพระองค์ทรงไม่เห็นด้วยกับความเห็นเกี่ยวกับร่างประมวลกฎหมายที่นายยอร์ช ปาดเลนอมา³⁷⁶ ซึ่งความคิดเห็นนั้นอาจทำให้ไทยต้องเสียผลประโยชน์ให้กับฝรั่งเศสก็ได้

เมื่อกระบวนการปฏิรูประบบราชการไทยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งจำต้องพึ่งพาความรู้ความสามารถแบบตะวันตก โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นความรู้จากชาวตะวันตก ผู้เป็นต้นแบบของความรู้ ทำให้ไทยจำต้องว่าจ้างชาวต่างชาติที่มีความสามารถในกิจการนั้นๆ ให้มาเป็นที่ปรึกษา และสิ่งนี้ก็เป็นที่เหตุให้ประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยมถือโอกาสเข้าแทรกแซงระบบราชการของไทยเพื่อการรักษาผลประโยชน์ของชาติตน ดังนั้นการก่อตั้งสถานศึกษาเพื่อผลิตบุคลากรที่เป็นของตนเองขึ้นมา จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีขึ้น ซึ่งการผลิตบุคลากรที่เป็นของตนเองขึ้นมาก็ยังเป็นการลดรายจ่ายของรัฐด้วยทางหนึ่ง โดยการจัดการศึกษานั้นได้กำหนดให้เป็นพระภาระหนึ่งของเหล่าพระราชโอรสในพระองค์ผู้ทรงเป็นผู้สำเร็จ โดยแนวคิดเกี่ยวกับพระภาระของพระราชโอรสนั้นก็ยังคงดำเนินไปเช่นเดียวกับที่ปรากฏในสังคมคึกคึกดิโน การส่งพระเจ้าลภยาเฮอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ไปศึกษาวิชากฎหมายยังประเทศอังกฤษจึงเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ที่ทรงต้องการผู้นำเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ด้วยเหตุผลที่แนวคิดตามระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณีของอังกฤษสามารถเอื้อต่อแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดสรรอำนาจรัฐไทยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งต้องการคงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามแบบจารีตประเพณีได้เป็นอย่างดี การที่ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณีของอังกฤษมีแนวคิดที่เป็น การเปิดโอกาสให้กับกรใช้พระราชอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ไว้นั้น เป็นเหตุให้แบบแผนความรู้ที่พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ได้ทรงบรรยายในโรงเรียนกฎหมายที่พระองค์ทรงก่อตั้งขึ้นเพื่อสนองพระบรมราโชบายของพระราชบิดาในปี พ.ศ. 2440 นั้นได้ให้ความสำคัญกับผู้นำรัฐว่าเป็นที่มาของการออกกฎหมาย โดยทรงอธิบายว่า "กฎหมายคือคำสั่งของผู้นำรัฐ" แต่พระองค์กลับไม่ทรงอธิบายให้เห็นถึงความแตกต่างในสถานภาพของการเป็น "บุคคล" ตามที่ปรากฏในกฎหมายแบบจารีตของไทย โดยพระองค์มิได้อธิบายให้เห็นถึงการแบ่งแยกกลุ่มชนชั้นของบุคคล ซึ่งก็เป็นภาพสะท้อนของแนวคิดตามหลักนิติธรรมของอังกฤษ ในขณะที่พระองค์ก็ทรงเปิดทางให้กับคำอธิบายตามแนวคิดของกฎหมายแบบจารีตด้วยส่วนหนึ่ง โดยพระองค์ทรงอธิบายว่าทาสมีสถานภาพของความเป็นบุคคลเพียงส่วนหนึ่ง และในสถานภาพของความเป็นบุคคลของทาสดังกล่าว ทำให้นายทาสไม่อาจลงโทษทาสได้โดย-

³⁷⁶ นันทพร บรรลือสินธุ์, "ชีวประวัติเมอซีเออร์ ยอร์ช ปาดู ที่ปรึกษากฎหมาย-กระทรวงยุติธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5", เรื่องเดิม, หน้า 92-93.

ปราศจากความยินยอมของตัวเอง แต่ขณะเดียวกันการลักพาทาสก็ยังคงมีความผิด เช่นเดียวกับ การลักทรัพย์ ด้วยการถือกรรมสิทธิ์ของนายทาสเหนือผู้ที่เป็นทาสนี้เอง ยังผลให้ทาสมีโอกาสเป็นบุคคลได้โดยสมบูรณ์

ความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการศึกษากฎหมายเริ่มขึ้นเมื่อมีการยอมรับคำแนะนำของนายยอร์ช ปาดู โดยคำแนะนำนั้นได้เสนอให้ไทยส่งนักเรียนกฎหมายไปศึกษาต่อต่างประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเพิ่มขึ้น พร้อมกับเสนอให้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนกฎหมาย เพื่อการจัดให้มีการสอนวิชาที่ใช้หลักการของระบบประมวลกฎหมายต่อไป ซึ่งการปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียนกฎหมายดังกล่าวก็มีขึ้นเพื่อความต้องการปรับความรู้ทางกฎหมายให้เข้ากับประชาคมหาอำนาจ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย โดยความรู้ของเนติบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมายของไทยนั้นจะสามารถใช้เป็นพื้นฐานสำหรับศึกษาต่อในต่างประเทศได้ และเมื่อได้เป็นเนติบัณฑิตจากต่างประเทศแล้วก็จะได้นำเอาความรู้นั้นมาใช้ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม การศึกษากฎหมาย ตลอดจนการร่างกฎหมายให้เป็นที่ยอมรับจากเหล่าประชาคมหาอำนาจส่วนใหญ่ต่อไป การปรับปรุงการจัดการศึกษาของนายปาดูได้นำไปสู่การจัดให้มีการบรรยายวิชากฎหมายวิชาใหม่ ๆ ขึ้นในโรงเรียนกฎหมาย ที่สำคัญคือการบรรยายวิชากฎหมายปกครองในลักษณะของการเป็นกฎหมายมหาชนอันเป็นไปตามแนวคิดของระบบประมวลกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรก ดำเนินการบรรยายโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เนติบัณฑิตฝรั่งเศษ ในปี พ.ศ. 2474 ซึ่งการจัดให้มีการบรรยายวิชาดังกล่าวขึ้น ทำให้มีการอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิ และเสรีภาพในความเป็นบุคคลที่แตกต่างจากคำอธิบายเดิม โดยเป็นการอธิบายในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลว่าบุคคลจะสามารถกระทำการใดๆ ได้โดยอิสระหากการกระทำนั้นไม่เป็นที่รบกวน และละเมิดต่อผู้อื่น คำอธิบายใหม่ที่เกิดขึ้นมาในการบรรยายวิชากฎหมายอันอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชก็ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างที่เด่นชัดของคำอธิบายที่กล่าวถึงการจำกัดสิทธิของบุคคล เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ด้วย โดยสิทธินั้นกลับถกสว่นไว้กับกลุ่มเจ้านายว่าเป็นผู้มีอภิสิทธิ์มาแต่กำเนิด สิทธิของเจ้านาย ซึ่งอยู่ภายใต้พระราชอำนาจอันไม่จำกัดของพระมหากษัตริย์นั้น จึงเป็นความแตกต่างที่เห็นได้อย่างเด่นชัดที่นักเรียนกฎหมายจะได้รับจากการบรรยายวิชากฎหมายปกครอง ดังนั้นแบบแผนความรู้ทางกฎหมายเพื่อการใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อยังต่างประเทศของผู้ที่จะมาเป็นหนึ่งในคณะกรรมการร่างกฎหมายนั้นจึงเป็นเพียงการเรียนรู้ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่จะพึงมีเท่านั้น มิใช่เป็นการเรียนรู้เพื่อการนำมาปฏิบัติใช้ในสังคมไทยอย่างแท้จริง เหตุนี้ความรู้ที่นักเรียนกฎหมายได้รับมาจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นเพียงการรับแนวความคิดของระบบประมวลกฎหมายในส่วนของทฤษฎีเป็นหลัก ทั้งนี้เป็นไปเพื่อการศึกษาต่อในต่างประเทศเป็นประการสำคัญสำหรับผู้ที่จะดำรงคุณสมบัติของการเป็นกรรมการร่างกฎหมายต่อไป และการปฏิบัติหน้าที่ของทนายในศาลต่างประเทศบนดินแดนไทยก็สามารถใช้ความรู้ที่ได้รับมานี้เป็นพื้นฐานทำความเข้าใจกับกฎหมายของต่างชาติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป อย่างน้อยการศึกษาภาษาของเจ้าของกฎหมายตามที่โรงเรียนกฎหมายเปิด

โอกาสให้ศึกษา หรือแม้กระทั่งในหลักสูตรของโรงเรียนราชวิทยาลัยก็ยังสามารถใช้เป็นพื้นฐานให้กับการทำ ความเข้าใจกฎหมายของชาตินั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้นไม่มากนักน้อย

ความรู้ และความเชี่ยวชาญในภาษาต่างประเทศเพื่อการศึกษากฎหมายของชาติเจ้าของภาษา เป็นสิ่งสำคัญต่อการนำเอาความรู้ทางกฎหมายที่ลึกซึ้งมาใช้ในการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการร่างประมวลกฎหมาย แม้ก่อนการประกาศตั้งคณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2440 นั้น ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในภาษาต่างประเทศจะสามารถใช้ความรู้นี้เป็นพื้นฐานเพื่อการศึกษาต่อวิชากฎหมายยังต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กรณีของขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวภารยะ) ซึ่งทำนสำเร็จการศึกษาขั้นต้นจากโรงเรียนชายสอนภาษาอังกฤษในพระราชวังนั้นทอทยาน จนสามารถอ่าน พูด เขียน และแปลภาษาอังกฤษได้ดี ด้วยเหตุการณ์สำเร็จเป็นเนติบัณฑิตจากประเทศอังกฤษของท่านจึงสามารถนำเอาความรู้ทางกฎหมายมาใช้ในการว่าความ เพื่อรักษาผลประโยชน์ให้กับรัฐได้อย่างได้ผล สิ่งนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวการสำคัญต่อการบีบบังคับให้เกิดการปฏิบัติภารกิจของนักกฎหมายสมัยใหม่ของไทยในช่วงก่อน พ.ศ. 2482 นั่นก็คือ การที่สนธิสัญญาไม่เสมอภาคที่ไทยทำกับประเทศจักรวรรดินิยมได้กำหนดให้ต้องมีการจัดตั้งศาลต่างประเทศขึ้นในไทย เพื่อการนำเอากฎหมายของตนมาใช้ในอาณาเขตของไทย ด้วยเหตุนี้ในการที่คนไทยสามารถรักษาผลประโยชน์ของรัฐไว้ได้ จึงจำต้องศึกษาให้เกิดความเชี่ยวชาญในกฎหมายของชาตินั้น ๆ ซึ่งคนไทยในฐานะของนักกฎหมายสมัยใหม่อาจสามารถเอาชนะคดีกรณีได้ด้วยข้อกำหนดกฎหมายของชาติอื่น ดังนั้นการขยายอิทธิพลของประเทศจักรวรรดินิยมจึงเป็นการบีบบังคับให้ไทยจำต้องดำเนินนโยบายในลักษณะของการเรียนรู้ฝ่ายตรงข้ามมากยิ่งขึ้น โดยภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษก็ยังคงถือเป็นกฎเกณฑ์สำคัญของการเรียนรู้ เช่นที่เคยเป็นมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากความต้องการผู้ชำนาญการเพื่อการปฏิรูปประเทศให้เป็นแบบตะวันตกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ชาวต่างชาติมีความสำคัญต่อการถ่ายทอดความรู้ของตนลงสู่กลุ่มผู้กุมอำนาจรัฐ เพื่อการนำความคิดเหล่านั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่ความเป็นสากลต่อไป ความต้องการที่ปรึกษาชาวต่างชาติได้รวมไปถึงการจัดทำร่างประมวลกฎหมายของไทยด้วย ซึ่งตลอดระยะเวลาของการจัดทำร่างประมวลกฎหมายตั้งแต่ปีแรกของการจัดตั้ง นักกฎหมายชาวต่างชาติมีความสำคัญต่อการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการฯ ตลอดมา ดังนั้นการแต่งตั้งนักกฎหมายชาวไทยให้เข้าร่วมเป็นกรรมการร่างประมวลกฎหมาย จึงมีความสำคัญต่อการเข้าควบคุมการปฏิบัติงานของกรรมการชาวต่างชาติให้ดำเนินไปตามแนวทางที่ไทยต้องการ โดยเฉพาอย่างยิ่งประมวลกฎหมายที่จัดทำสำเร็จแล้วนั้นต้องไม่ขัดต่อสิ่งที่เป็นผลประโยชน์ของรัฐ

การที่การจัดการศึกษากฎหมายของไทยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2475 มีผลต่อความสำเร็จในการจัดทำประมวลกฎหมายของไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างทางสังคมมีส่วนช่วยสนับสนุนต่อการจำกัดกลุ่มของผู้ที่มีโอกาสเข้ารับการศึกษากฎหมายจากต่างประเทศ โดยสิ่งที่เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับภารกิจของกลุ่มชนชั้นสูงต่อการพิทักษ์ในสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของความ

เป็นชาติ อันมีมาตั้งแต่สมัยคึกคักนั้นยังคงเป็นแรงผลักดันให้บุคคลในกลุ่มชนชั้นสูง ซึ่งมีฐานะทางการเงินดีกว่ากลุ่มชนชั้นล่างมีความตื่นตัวที่จะเข้ารับการศึกษาระดับสูงมากกว่ากลุ่มชนชั้นล่าง และด้วยความได้เปรียบด้านการเงินที่ดีกว่า ทำให้กลุ่มชนชั้นสูงได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษากันทั้งภายในประเทศ และในต่างประเทศ อันย่อมรวมไปถึงการศึกษากฎหมายด้วย ฉะนั้นการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งมีนโยบายในการกระจายความรู้ ออกสู่สาธารณชน จึงไม่สามารถผลิตผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางกฎหมายได้เทียบเท่ากับก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 โดยที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้ประสบกับปัญหาการขาดพื้นฐานความรู้เพื่อการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ซึ่งรวมไปถึงสิ่งที่เป็นพื้นฐานความรู้ที่จัดเตรียมให้กับกลุ่มที่จัดได้ว่าเป็นกลุ่มชนชั้นล่างของสังคมก็ไม่สามารถสร้างความรู้ความตื่นตัวที่จะเข้ารับฟังการบรรยายของอาจารย์ในการศึกษาระดับปริญญาโทได้อย่างแท้จริงเช่นกัน

การศึกษากฎหมายที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองนับว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการจัดการศึกษากฎหมายของโรงเรียนกฎหมาย แม้จะเป็นระยะเวลาเพียง 7 ปีก่อนที่ไทยจะสามารถประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่เป็นของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ การจัดการศึกษากฎหมายของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองก็ได้รับใช้รัฐต่อการเผยแพร่แนวความคิดตามระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยอย่างได้ผลในระดับหนึ่ง ช่วงเวลา 7 ปีก่อนการที่ไทยจะประสบความสำเร็จในการประกาศใช้กฎหมายอย่างสมบูรณ์นั้น การดำเนินงานด้านการศึกษาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองก็ได้กระตุ้นให้มีการศึกษาวิชากฎหมายในระดับที่สูงขึ้นถึงระดับสูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งทางมหาวิทยาลัยฯ ได้เปิดโอกาสให้กับผู้ที่ประกอบอาชีพทางด้านกฎหมายได้เข้าทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มพูนความรู้ในระดับที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นอันจะส่งผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในวิชาชีพของตนให้สูงขึ้นตามไปด้วย จากโครงสร้างทางสังคมที่ยังมีส่วนหลงเหลือมาจากโครงสร้างทางสังคมแบบเดิมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ทำให้มีการอธิบายถึงการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในแบบแผนความรู้ของทางมหาวิทยาลัยฯ ด้วย เนื่องจากการที่สังคมไทยมิได้วิวัฒน์ไปตามธรรมชาติด้วยตัวเอง หากแต่การวิวัฒน์นั้นเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความต้องการของกลุ่มที่อาจจัดได้ว่าเป็นชนชั้นสูงของสังคม ซึ่งมีโอกาสรับการศึกษาในระดับสูง ได้มากกว่ากลุ่มชนชั้นล่างที่เป็นคนส่วนใหญ่ของรัฐ ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงมีได้รับรู้ หรือมีความต้องการความเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสังคมเลย ด้วยเหตุนี้รัฐจึงจำต้องให้คนส่วนใหญ่ได้เรียนรู้ถึงหน้าที่ของการเป็นพลเมืองของรัฐอย่างสมบูรณ์ โดยใช้การศึกษากฎหมายเป็นอุปกรณ์สำคัญ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองจึงได้รับการก่อตั้งขึ้นเพื่อสนองต่อเจตนารมณ์ของรัฐในการกระจายความรู้เกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคมแบบใหม่ ออกสู่สาธารณชน

จากการขาดความพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองของรัฐนี้ ได้ส่งผลให้แบบแผนความรู้ที่จัดขึ้นเพื่อสาธารณชนของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองมีการกล่าวถึงการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลด้วย แม้จะให้ความหมายของคำว่า "กฎหมาย" ว่าเป็นกฎข้อบังคับที่มีขึ้นเพื่อการ

คุ้มครองผลประโยชน์อันเกิดจากสิทธิที่เป็นอิสระของมนุษย์ และบุคคลสามารถถือกรรมสิทธิเหนือที่ดินโดยบริบูรณ์ปราศจากการแทรกแซงของอำนาจใดๆ แล้วก็ตาม แต่ด้วยสิทธิและเสรีภาพที่บุคคลมีนั้นเป็นเพียงแต่การที่รัฐไม่อาจขัดขวางการดำเนินกิจกรรมอันเป็นอิสระนั้นๆ เท่านั้น ซึ่งบุคคลก็ถูกจำกัดสิทธิที่จะเรียกร้องขอความช่วยเหลือใดๆ จากรัฐ หรือแม้กระทั่งจากผู้แทนราษฎรที่ตนเลือกขึ้นมา (โดยอ้อม) ทั้งนี้คำอธิบายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นยังไม่อาจชี้ให้เห็นถึงข้อผูกมัดของสิ่งที่ เป็นเจตนาารมณ์ของประชาชนผู้เป็นสมาชิก--ของรัฐบาลกับการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มนักรบการเมืองได้ ด้วยเหตุนี้ทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามแนวคิดของระบบประมวลกฎหมาย จึงยังเป็นการเรียนรู้ที่แทบจะไม่มี ความแตกต่างจากก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองมากนัก จาก การที่เปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดขึ้นจากกลุ่มชนชั้นสูงของสังคม และทำให้ภาระกิจในการร่างกฎหมายจำต้องขึ้นอยู่กับนักกฎหมายผู้ทรงคุณวุฒิที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมาย และกลับจากการศึกษาต่อในต่างประเทศแล้วมากกว่าการรอแต่งตั้งผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองให้มา เป็นกรรมการร่างกฎหมาย ซึ่งมหาวิทยาลัยฯ เองก็ประสบปัญหาการที่นักศึกษาระดับปริญญาตรีมีผลการเรียนอ่อนจนต้องก่อตั้งโรงเรียน--เตรียมมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น เพื่อป้อนฐานให้สำหรับการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี นอกจากนี้ นักศึกษาระดับปริญญาโทก็ยังไม่ความตื่นตัวมากพอที่จะเข้ารับฟังการบรรยายประกอบการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ที่อาจกล่าวได้ว่าคำอธิบายเกี่ยวกับสิทธิของการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงเสมือนเป็นเพียงทฤษฎีดังเช่นที่เคยเป็นมา การผลิตบัณฑิต หรือหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เพื่อการแต่งตั้งเป็นกรรมการร่างกฎหมายจึงไม่อาจกระทำได้ และนักกฎหมายผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศก็ยังคงมีความสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทยอันรวมไปถึงการจัดการศึกษากฎหมายด้วยดังเช่นที่เคยเป็นมา

การจัดทำร่างประมวลกฎหมายของไทยได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2440 ซึ่งตลอดระยะเวลาของการดำเนินงานนั้น ไทยได้ว่าจ้างชาวต่างชาติให้เข้าเป็นคณะกรรมการร่างกฎหมายร่วมกับนักกฎหมายชาวไทย ในการจัดทำร่างกฎหมายนั้นจำเป็นต้องมีการศึกษาประมวลกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อการนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยด้วย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะกับภาษาอังกฤษเป็นอย่างมาก ซึ่งภาษาอังกฤษถูกกำหนดให้เป็นภาษาหลักสำหรับงานแปลกฎหมาย³⁷⁷ เนื่องจากเป็นภาษาที่คณะกรรมการร่างกฎหมายชาวไทย และต่างประเทศเข้าใจมากที่สุด ต่อเมื่อรัฐมีความประสงค์จะให้มีการศึกษาระบบประมวลกฎหมาย เพื่อการนำมาใช้ประกอบการร่างกฎหมายไทยด้วย ภาษาฝรั่งเศสจึงมีความสำคัญขึ้นมาอีกภาษาหนึ่งเคียงคู่ไปกับ--ภาษาอังกฤษ ซึ่งหน้าที่ของนักกฎหมายไทยก็คือ การตรวจร่าง ๔ ที่ดำเนินการโดยที่ปรึกษาชาวต่างประเทศ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้นักกฎหมายชาวต่างประเทศถือโอกาสร่างกฎหมาย

³⁷⁷ นักรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์, เรื่องเดิม, หน้า 65

ที่จะอำนวยความสะดวกให้กับชาติของตนได้ เช่น กรณีของนายยอร์ช ปาด ที่ปรึกษากฎหมายชาวฝรั่งเศส ซึ่งพยายามจะให้งานร่างกฎหมายทุกฉบับผ่านมือตน³⁷⁸ ดังนั้นการรู้เท่าทันของนักกฎหมายไทย จากการฝึกฝนให้เกิดความเชี่ยวชาญในภาษาของเจ้าของกฎหมาย ตลอดจนความรู้ในตัวของกฎหมายของชาตินั้น ๆ อย่างลึกซึ้ง จึงมีความจำเป็นต่อการรักษาผลประโยชน์ของไทยเป็นอย่างยิ่ง และการที่นักกฎหมายไทยได้เข้าไปเป็นคณะกรรมการร่วมในการร่างกฎหมายก็ยังคงเป็นการควบคุมการปฏิบัติงานของนักกฎหมายชาวต่างชาติให้อยู่ในขอบเขตที่ไทยต้องการอีกด้วย การที่ภาษา และความรู้ในตัวของกฎหมายอย่างลึกซึ้งของนักกฎหมายมีความสำคัญต่อการร่างกฎหมาย จึงทำให้นักกฎหมายผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะสามารถนำเอาความรู้ในตัวของกฎหมายของต่างชาติที่ตนได้ศึกษาอย่างถ่องแท้มาใช้ในการเข้าร่วมเป็นหนึ่งในคณะกรรมการร่างกฎหมายได้เป็นอย่างดี และการพัฒนาการจัดการศึกษากฎหมายของไทย ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ทางกฎหมายของไทยที่เป็นเพียงการเรียนรู้เกี่ยวกับลึทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลเท่านั้นก็ได้กลายมาเป็นเสมือนแรงกระตุ้น ให้มีการศึกษากฎหมายในระดับที่สูงขึ้นอันจะเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับเนติบัณฑิตไทยในการที่จะรับการคัดเลือกเอาผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง โดยรัฐให้เข้ารับการศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ (ส่วนใหญ่เป็นประเทศอังกฤษ³⁷⁹ แม้มีการรับข้อเสนอของนายปาดมาที่ให้ส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่อต่างประเทศทางตะวันตกอื่น ๆ นอกเหนือจากประเทศอังกฤษมากขึ้นมาปฏิบัติแล้วก็ตาม) เนติบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ จึงจะมีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ในคณะกรรมการร่างกฎหมายอย่างแท้จริง

³⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 98

³⁷⁹ หจช.สบ.3.13/1 บัญชีรายนามข้าราชการกระทรวงยุติธรรมที่ไปศึกษาวิชา--
กฎหมาย ณ ต่างประเทศ (พฤศจิกายน พ.ศ.2452-พฤษภาคม พ.ศ.2478)